

MŰVÉSZET A MUNKÁS ÉLETÉBEN.

ÍRTA: SPIEGEL FRIGYES.

FÁJDALOM nem beszélhetünk arról, amelyik megvan, csak arról legfőlebb, amelyik lehetne. A nagy harcok közepette, melyeket a munkásság, megélhetési viszonyainak megjavítása és társadalmi érvényesülésének érdekében vív, bizony alig jut hely és idő még csak gondolni is arra a legnemesebb virágjára a kultúrának, amelynek a neve művészet. Ott, ahol a mindennapi kenyérért kell a legadázabb tusákat vívni, ahol millióknak legkezdtelegesebb mértékkel mért megélhetési viszonyai nincsenek biztosítva, el kell hallgatniok a Múzsáknak.

És mégis, ha meggondoljuk, hogy a szépben való gyönyörködés a legtisztább és legnemesebb élvezet, hogy ez emellett az emberiségnek egyik ősjoga, méltán kérdezhettük, hogy lehetséges-e az emberiségnek millióit, a mai társadalomnak legnagyobb és legszámottevőbb részét ettől a jogától egyszerűen megfosztani és nem-e kellene a munkásságnak a nagy harc programmpontjai közé a széphez való jogot és a művészet által nyújtott élvezeteknek a maguk számára való kivívását is első sorban fölvenni. Talán sok minden más lehetne, ha a munkás meg tanulná ismerni és élvezni a szépet, ha abban, amit magának nagy harcok árán kivív, mindig volna egy kis része annak a szent tűznek is, melyet a művészet kultusza gyújt. Hogy ez miképpen válhatnék fokozatosan lehetségessé, azt akarom a következőkben röviden előadni.

Talán sohasem volt alkalmasabb időpont arra nézve, hogy a művészet kincseit mindenki számára hozzáférhetővé tessük, mint épen most. Az a lázas tevékenység, mely minden téren megnyilvánul, a tudományoknak óriási haladása és az emberiség összkultúrájának híhetetlen módon való gyors emelkedése, természetszerűleg megváltoztatták a művészetet is és pedig nem csak külsőleg, de egész lényegében. Ez a változás mindenképpel abban nyilvánul meg, hogy a művészetek köre nagyobbodott meg óriási mértékben.

Eddig csak olyan szellemi produktumoknak volt helyük a művészet megszentelt csarnokaiban, melyeket az emberiségnek legkiváltságosabb tehetségei, szépségideáljuktól megihletve, kigondoltak és a géniusz szent tűzével, tehnikai tudásuk legvégső erőmegfeszítésével megalkottak. Ezek a mesterművek természetesen csak ismét kiváltságosaknak voltak hozzáférhetőek és fájdalom, ezek a kiváltságosak legtöbbszörre nem voltak a kiválasztottak, mert természetszerűleg csakis a vagyon lehetett az a tényező, mely a művészi produktumok megszerzését biztosította. De a modern élet lázas lüktetésének közepette, az egyenlőjogúság fogalmának mindjobban való kidomborodása következtében, mindig többen és többen követeltek részt maguknak a művészi produkció élvezetéből, anélkül hogy anyagi viszonyaiknál fogva erre képesek lettek volna, úgy hogy végre nem maradt más hátra, mint vagy a művészet nivóját lesülyeszteni és ezáltal azt örök időkre tönkretenni, vagy pedig magát a művészet lényegét megváltoztatni és a mai viszonyokhoz alkalmazni. A művészet az utóbbit választotta és pedig igen egyszerű módon a szép fogalmának kibővítése által. Belátták lassankint az emberek, hogy nem csak azok a főntemlített kiváltságos mesterművek képesek gyönyörködtetni, hanem hogy a szépnek érzését, a természet alkotásain kívül, minden tárgy képes bennünk felébreszteni, amelyet az embernek keze úgy megalkotott, hogy az a lehető legcsekélyebb reá fordított eszközzel, annak a célnak, melynek szolgálni hivatva van, a lehető legtökéletesebben megfeleljen. Ezáltal az elv által óriásilag kiszélesedett a szépnek fogalma; a művészi szépnek körébe vonatott be minden, amit magunk körül látunk és naponként használunk, épen úgy egy jól megszabott ruha, mint akár csak egy kifogástalanul kigyalult faléc. Hiszen a tömeg józan esze már régen érezte ennek az elvnek helyességét és vígan gyönyörködött már régóta a jól megszerkesztett vasuti hídnak merész hajlású íveiben és

a kerékpár elegáns karcsuságában, mikor még a hivatalos művészet borzalommal űzött vissza szent berkeiből mindent, ami nem volt vastag arany lécbé keretezett olajfestmény vagy márványból kifaragott, esetleg bronzba öntött szobormű.

A szép fogalmának ez a nagymértékű kibővítése elsősorban az ipari művészetek föllendülését vonta maga után. A művészet foglalkozni kezdett mindennel, ami a mindennapi életben körülvesz bennünket, elsősorban a lakásunkkal, azután az ezernyi apróbb és nagyobb holmival, melyet naponkint használunk. Foglalkozott vele pedig olyanképen, hogy ezeket a tárgyakat, nem hogy célszerűségértéküktől, túlhalmozott díszítéssel, megfosztotta és belőlük csecsebecsét csinált volna, hanem épen ezt a célszerűség értékét igyekezett még jobban kiemelni a formaadás, és a díszítésnek a lehető legtakarékosabb mértékben való alkalmazása által. Ezáltal nagy tömegét teremtette meg az olyan tárgyaknak, melyek, amellettt hogy a művésziesség bélyegét magukon viselték, szélesebb köröknek voltak hozzáférhetőek, mert ezeknek a tárgyaknak szépségük mellett főelőnyük volt az olcsóságuk. Ezáltal az evolúció által tehát a középosztály legnagyobb része kielégítette vagy legalább előreláthatólag a közel jövőben kielégíthetni fogja művészi igényeit, értem akkor, ha ezeknek az új művészi elveknek természetessége és logikus volta általános művészi felfogássá változott át.

Amde még ezáltal sem lesz elérve az a végcél, hogy a művészet iránt való érzéket a legszélesebb körökbe, a nagy tömegbe is belevigyük, még kevésbé az, hogy ezeknek a köröknek is lehetővé tegyük azt, hogy magukat művészi kivitelű tárgyakkal körülvehesék. Természetes dolog, hogy ha az anyagi javaknak egyenletesebb elosztására irányuló nagy szociális evolúció elérte célját, akkor ez a művészi javakra nézve is ugyanolyan kihatással lesz mint minden másra; de addig is lehet és kell, hogy a munkásság és vezetői egy átmeneti állapotot teremtsenek, mely nekik is megnyissa a művészet világát. Hogy ez miképen lehetséges, azt így egyhamar az én tapasztalataimmal eldönteni nem lehet, csak

egynéhány szerény véleményt és adatot szeretnék itt megpendíteni, talán azokkal is közelebb lehet hozni az eszmét a megvalósuláshoz.

Elsősorban minden igyekezettel arra kell törekedni, hogy a munkásban a tisztességes lakás iránti érzéket fölébresszük, és ha ez megvan, neki módot is adjunk arra, hogy a tisztességes lakás utánivágyának eleget tehessen. A szociális mozgalom vezetőinek folyton azon kellene lenniök, hogy a kapitalizmus ellen vívott harcaikban a tisztességes lakásviszonyoknak megteremtését, mint a főkövetelmények egyikét állítsák fel és vigyék keresztül, ha ugyan a kapitalisták maguk nem fognak rájönni arra, hogy a szociális nehézségek ésszerű megoldásánál a lakáskérdés egyike a főtényezőeknek. Hogy ez nem lehetetlen, sőt valószínű, arra nézve a legfényesebb példát idézhetem Angolországban, hol Cadbury a nagy kakao-gyáros egy egész nagy falut építtetett a munkásainak Bournvilleben. Cadburyban 1879-ben fogant meg az eszme, hogy a munkásainak egészséges lakásokat teremtsen. A falunak legnagyobb része 1905 óta keletkezett, 1900-ban Cadbury az egész falut egy külön erre a célra alapított „trust“-nek, azaz egy igazgatótanácsnak ajándékozta, amely kötelezve van az összes jövedelmeket a falú fenntartására és nagyobbítására fordítani. A házakban többnyire a Cadbury munkásai laknak, de nemcsak önékik épültek, hanem más munkások is élnek bennük. Az ajándékozási okmányok az igazgatótanácsnak csak a falú ésszerű kiépítésére, a kezelésre és bizonyos higiénikus szempontok keresztülvitelére adnak utasításokat, különben a házak lakói teljesen függetlenek. A házak egyszerűen, de a lehető legnagyobb kényelemmel vannak felszerelve, kizárólag egy család számára vannak építve és még a legkisebb is közös nagy lakószobával 3 hálószobával és fürdőszobával bír. Áruk 4000 és 18000 korona közt változik. Eleinte a házakat a munkásoknak eladták, a telken kívül, mely angol szokás szerint a vevőnek 99 évre bérbe lett adva. Aki nem tudta kifizetni a vételárat, annak 3 és 2⁰/₁₀-ra előlegezték, később heti bérre kiadták a házakat. A bérlő 6¹/₂—15 koronát fizet hetenkint. A házakon

kívül mindenféle bolthelyiség, vendéglő (melyben azonban szeszes italt nem szabad árulni) és sok iskola van, úgy hogy a falú egy teljesen önálló, mindentől független egészet alkot.

A falut Alexander Harvey híres angol építőművész alkotta és bátran mondhatom, hogy az egész modern művészetben kiválóbb alkotást nem ismerek. Főelőnye, hogy minden ízében a modern elvek szerint épült és a legegyszerűbb eszközökkel és anyagokkal tisztán csak a művészi csoportosítás, az egyszerű anyagoknak izléses összeállítása által oly kedvesen művészi és oly valódi hatásokat tud elérni, hogy az egésznek összbenyomását illetőleg én hozzá foghatót nem ismerek.

Míndezek mellett a telep 3% tiszta jövedelmet hoz. Melyik, a jólétet szolgáló intézményről lehet ezt még elmondani? Napnál világosabb tehát, hogy a munkásnak rendes lakással való ellátása nem csak hogy lehetséges, de tekintve a kérdés megoldásának óriási fontosságát, egyenes kötelessége a tőkének, mely kötelesség teljesítésére az, véleményem szerint, üdvös törvények életbeléptetése által rá is volna kényszeríthető.

Magától értetődő dolog, hogy, ha a munkásnak ilyenképen egy bizonyos artisztikus igényeknek megfelelő otthont teremtettünk, a művészi érzék és művészi tárgyak tulajdonában való öröm magától fog lassan, de biztosan tért hódítani ebben az otthonban, főképpen akkor, ha addig a talajt a munkás művészi nevelésével előkészítettük.

Ezt a művészi nevelést tartom én különben az egész dologban a legfontosabbnak. Az a nagy mozgalom, mely a munkásnak minden irányban való felvilágosítására törekszik, amely a munkásból is kulturtényezőt akar csinálni, kell, hogy programpontjává tegye a művészi téren való felvilágosítást is. A szociális kérdés véleményem szerint magától megszűnik abban a pillanatban, ha sikerül minden munkásból kulturembert csinálni. És erre irányul in ultima ratione minden törekvése a sok egyletnek, felolvasó gyűlésnek és egyéb intézménynek, mely a munkásság jólétével és előbbrevitelével foglalkozik. Vegye föl tehát a programjába ez a sok intézmény a művészi kérdést is,

tanítsa a munkást a modern elvek szerint a szépség felfogására és tőle telhetőleg való művelésére ugyanúgy, mint ahogy megtanítja Marx és Lassalle tanainak megértésére.

Szükségesnek tartom ebből a célból a szépség fogalmának még jobban való kibővítését, még szélesebb körre való kiterjesztését. Még többen, mindnyáján részt fognak venni a szépség áldásaiban; tegyük tehát képessé azt, hogy az áldásait mindenkinek osztogathassa is. Ne szabjunk egyáltalában korlátot a szépség fogalmának és mondjuk ki, hogy minden szép, aminek elkészítéséhez épen annyi és épen olyan emberi munka fordított, mint amennyi és amilyen ahhoz pontosan szükséges.

Bővítsük ki elsősorban a szépséget a tiszta-ság fogalmával. Minden ami tiszta, magában foglalja a szépségnek legalább is primär tulajdonságait. Egy rendes ruházat, egy kifogástalanul fehérre meszelt fal és csillogóra tisztított ablak, föltétlenül már bizonyos esztétikai hatást gyakorol reánk. Ez az első, amit a munkásnak meg kell tanulnia, már csak azért is, mert ennek az esztétikának gyakorlásához igazán nem kell vagyon. A második lépés a természet szépségeinek felismerése és a növénykultusz meghonosítása. Egy-két jól alkalmazott cserépvirág, egy faládba ültetett zöld növény, ezt a fényűzést mindenki elviselheti és hogy milyen hatalmas esztétikai tényező ez a kifogástalanul tiszta lakásban, azt úgy hiszem bővebben magyaráznom szükségtelen.

A továbbiakhoz már egy kis tudomány és egy kis áldozat is szükséges. A legtöbb munkás már szakmájánál fogva rajzol egy keveset, azt hiszem igen könnyű volna a munkás nevelésénél oda hatni, hogy mindegyik tudjon a rajzoláshoz annyit, hogy legalább egyszerű ornamentumokat tisztán fölrajzolhasson. Férfiak, asszonyok is egyaránt. Az előbbi használja föl a tudását arra, hogy a fehérre meszelt falat egy nagyon egyszerű frizzel díszítse, az utóbbi arra, hogy nyers vászonra varrja ki az egyszerű díszítéseit és csináljon belőle takarókat, függönyöket és egyebeket.

Ami ezután jön, az már nehezebb. Lassankint be kell a tiszta, egyszerűen díszített lakást bútorozni és pedig esztétikai alapon.

Meg kell tanítani a munkást, hogy a bútora csak úgy lesz szép, ha egyszerű és célszerű; kezére kell járni, hogy a szükséges formaismereket magának megszerezze és buzdítani arra, hogy a maga erejéből próbálkozzék meg a feladattal. Öneki viszont az a feladata, hogy minél több kézi ügyességet sajátítson el magának, olyannyira, hogy a feladatot a maga egészében, vagy részben maga elvégezhesse. Hisz oly kevés kell a dologhoz. Egy pár deszkát kigyalulni és összeróni, azt egy kellemes színnel befesteni; azt hiszem kevés ember akad, aki ezt a legrövidebb idő alatt meg ne tanulná. Amit pedig a munkás maga el nem tud végezni, arra nézve szövetkezzék a társaival. Egy új neme a szövetkezeteknek, talán áldásosabb mint minden másik, melynek egyedüli célja, hogy a munkások közösen kellemes otthont teremtsenek egymásnak. A lakatos adjon cserébe az asztalosnak, egy ágyért vagy egy pár székért, egy pár izléses vasalást, melylyel amaz az almáriomát díszíti és így 3—4 ember közös erejével 3—4 nagyon egyszerű

lakást játszva lehet berendezni, minden különösebb megfeszítése nélkül az anyagi erőknél, főképen akkor, ha a dolog nem egyszerre, hanem lassankint és fokozatosan történik.

Ha így sikerült a munkásnak rendes otthont és szerény, de tisztességes művészi igényeknek megfelelő berendezést megszerezni, akkor a többi magától jön. Annál is inkább, mert most már a pszichológiai tényezők is beleszólának. Az így saját keze munkájával megszerzett otthont kell hogy megszeresse és megbecsülje az, aki csinálta, ennek az otthonnak folytonos szépítése, bővítése, egyike fog lenni életcéljainak. És lassankint áldozatokat fog hozni a lakásáért, olyanokat, melyeket jövedelme megenged és mindez esztétikai alapon fog történni, mint ahogy az ilyen előzmények után másképen föl sem tétélezhető. És ebből, az arca verejtékével, a keze munkájával, a saját keservesen szerzett művészi tudásával összerótt, a modern esztétika alapján álló otthonból fog megindulni hódító körútjára a jövőnek kulturembere, a munkás.



A NAGYBÁNYAI KINCSLELET ÖTVÖSMŰVEI.

ÍRTA: MIHALIK JÓZSEF.

EZERKILENC SZÁZ NÉGYBEN történt, hogy egy, közvetlen Nagybánya városa mellett emelkedő s mesterségesen felhányt halomban földásó munkások kincsre találtak, melyet a nagybányai városi múzeum számára sikerült megmenteni.

A lelet nem tárgyainak nagy számánál, de egyik-másik darabjának érdekes szerkezete s a magyar kézműipar története szempontjából nagyon becses technikai kivételének előkelő kvalitásai folytán kiváló fontosságú.

A talált régiségek sorában különösen nevezetes Nagybánya város XIV. századbéli címeres ezüstpecsétlője (typáriuma), egyrészt, mert a középkori ép pecsétlő egyike a legnagyobb ritkaságoknak, másrészt, mert a pecsétlő metszésének modora és magas technikája amellet bizonyít,

hogy a pecsétlőt készítő s nyilván magyar pecsétvéső művészetében kiváló jártassággal bírt.

A pecsétlőn kívül, melyet a magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság 1905. december havi ülésén részletesebben méltattak, a leletben előfordult még két női köpenyre való aranyozott ezüstkapocs-pár, egy ezüsből készült aranyozott gyűrű, egy bogláros hajtű, ugyanilyen fémből, egy ezüstkanál s végre két ezüst-pézt, melyek közül az egyik I. Ferdinánd magyar királynak 1555-ben Körmöcbányán vert negyed ezüsttallérját, a másik pedig Ágost német-római császárnak, birodalmi főmarsallnak és szász választónak 1564-ben vert fél ezüsttallérját képezi.

Ez utóbbi érem a lelet elrejtésének időpontját bizonyos korlátok között fixírozni